

סדר ליל הסדר

מתוך דרשתו של מורנו הרב"ג רבי יניב עזיז שליט"א
לשבת הגדול

הקדמה

הלילה הזה נקרא ליל הסדר, כי הכול מסודר בתכלית הסדר, ואם אדם לא יקיים את המצוות בלילה לפי הכללים לפי הסדר לא יצא ידי חובה, לדוגמא, אם ישתה את כל ארבע כוסות בבת אחת לא יצא ידי חובת ארבע כוסות. לכן צריך לדעת היטב את בכל עניני הסדר כי חבל לפספס את הסדר אחרת ח"ו לא יצא ידי חובה!

ועל כן עשו רבותינו חרוזים קדש ורחץ כרפס וכו' שע"י כך יזכור את הסדר הנכון¹.

ולכן אפי' שכולנו חכמים, וכולנו נבונים, ראינו לנכון להביא את כל הדברים, ואפי' שהם נראים פשוטים וידועים לכל, ראינו להביאם כאן על הסדר, כי אין בית מדרש ללא חידוש, ופעמים שנמצא דבר יקר, אצל אדם פשוט, וב"ה נתפלל לה' שלא תצא תקלה תחת ידינו.

---

¹ ועל דרך הדרש אמרו שנקרא "ליל הסדר" לומר גם כאשר קשה לך, גם כאשר אתה סובל, ומרגיש בחינה של לילה, דע כי הכל הולך לפי הסדר שהחליט הבורא שכך יהיה, ולא תחשוב שבאופן מקרה אירע לך דבר רע או טוב, הכל לפי הסדר שבורא עולם החליט מראש, ואין זה מקרה ח"ו ועל כן נקרא ליל הסדר, כלומר הלילה שעובר עליך הוא מסודר, כמו שכל מה שקרה במצרים זה היה לפי הסדר שהחליט הבורא, וזהו הסדר הנכון.

הערות כלליות

יזהר לפני שילך לבית הכנסת שהשולחן יהיה ערוך ומסודר וישתדל שיהיה כריות לכל המסובים, כדי שיחזור מבית הכנסת לא יתעכבו בהתחלת הסדר.

כשיחזור מבית הכנסת ישאל את עקרת הבית, ואת הבנות אם קראו את ההלל, ואם לא קראו ימתין להם עד שיקראו את כל ההלל, ואח"כ יתחילו הקידוש².

על פי הסוד יש להקפיד כי תמיד הקערה שבו נמצאים כל הסימנים, יישארו הסימנים, ואפשר לקחת משם מעט, אך ישאר שם מכל דבר, ולא יהיה חסר, ויקחו בני הבית מכלים אחרים את הסמנים.

ישתדל שהכוס של הקידוש יהיה קצת יותר מ 100 גרם, ולא הרבה יותר, כדי שהשותה יקיים מצות רביעית, וגם ישתה רוב כוס, אך אם הכוס יהיה 150 או יותר, אזי רוב כוס יצטרך לשתות הרבה.

אך אם יהיה 100 גרם קצת יותר, אזי שישתה רביעית 81 גרם הרי קיים רוב כוס.

נכון שכתבו האחרונים שלוקחים לזרוע, חתיכת זרוע של כבש, אך צריך לדעת כי זה חומרא בעלמא בלבד, ואם בשביל להשיג את הזרוע של כבש יקנה בשר שאינו חלק בית יוסף הרי יצא שכרו בהפסדו, ועל כן יקח כנף של עוף, שגם הוא נקרא זרוע- שהוא הזרוע של העוף, ומקיים מה שנאמר "ואשא אתכם על כנפי נשרים", ביציאת מצרים.

ראוי שבעל הבית טרם שמתחיל את הסדר יכריז: " כי כל המצוות שנעשה הלילה, וכל מה שנאכל הלילה הזה, הוא לכבוד קב"ה, ואנחנו מכוונים לקיים את מצוות

---

² כי הלילה הזה הוא לילה של הודת לה', ובלילה הזה קוראים בו ד' פעמים הלל, א' בבית הכנסת בערבית, ב' בתוך ההגדה. ג, קוראים הודו לה' כי טוב, והוא נקרא הלל. ד, אומרים נשמת קול חי, והוא הלל והודה לה'. והוא נגד ד' שחיבים לומר הגומל ולהודות לה'. 1. מי שהיה בבית האסורים [שהיו עם ישראל במצרים בבית כלא] 2. יורדי הים, [עם ישראל נקרע להם הים] 3. הולכי מדברות [עם ישראל הלכו במדבר] 4. מי שהיה חולה ונתרפא, וה' ישראל כולם נרפאו .

החג כהלכה לעשות רצונו קוננו, וכמו שציוונו בוראנו וכפי שהורונו חז"ל", וכל זה הוא כדי לקיים פסק השו"ע בסימן ס' סע' ד', שפסק מצוות צריכות כונה.

כמו כן ראוי להזהיר כי יש כמה מצוות שבהם ה'הסיבה' היא לעיכוב, והם ארבע כוסות ואכילת מצות. ומי שקיים מצוות אלו ללא הסיבה, חוזר לקיים את המצווה בהסיבה. אומנם לנשים ההסיבה הוא לכתחילה, ובדיעבד אינם חוזרים לקיים את המצווה.

יש להודיע כי במה שעושים כוס חמישית לאליהו הנביא ולמחרת בקידוש היום מקדשים מכוס זו, יש להקפיד לכסות הכוס בצלחת שלא יהיה מגולה בלילה.

~ קדש ~

א. **על בעל הבית** לכוון בשעת הקידוש שהוא מכוון להוציא את כל השומעים יד חובת קידוש, כאילו הם בעצמם מברכים, וכן בשאר הברכות, וכן בני הבית יכוונו לצאת ידי חובה.

ב. חומרא חשובה למי שיכול להקפיד לעשות קידוש על יין אמיתי – וללא מים כלל, – וללא פוּכר – ולא מבושל או מפוסטר, אך כל זה להידור מצוה ולכתחילה על הצד היותר טוב, אך אין זה חיוב מהדין לשתות דווקא יין כזה, ומעיקר הדין יוצאים ידי חובה גם במיץ ענבים (כשהרוב יין ולא מים), אך לא יוצאים ידי חובה במשקאות אחרים.

ומי שמקפיד לשתות יין אמיתי טהור אך אח"כ אינו יכול לקיים את הסדר כהלכה, אלא מריץ את הסדר הרי זה יצא שכרו בהפסדו, ועדיף יותר שישתה מיץ ענבים. ג. אם בעל הבית הוא אדם שאינו יודע לברך כהוגן, או שבולע מילים, או שאינו יודע שצריך לכוון להוציא את הציבור ידי חובה, יאמר המבין בניהם, שראוי שכולם יחזרו אחרי בעל הבית מילה במילה כיוון שזו מצווה חשובה פעם בשנה, וכך יצאו ידי חובה. ואם יש חשש שיפגע עורך הסדר, אזי יאמר להם בשקט שיאמרו אחר המקדש בלחש.

ד. הזהרה חשובה

לפני הקידוש, יאמר המקדש לציבור, כי בברכת שהחיינו שיאמרו בקידוש אנו מכונים על כמה מצוות חדשות, א': על עיצומו של יום, ב': על מצוות ארבע כוסות, ג': על מצות אכילת מצוה, ד': על מצות אכילת מרור, ה': על מצות כורך. ו. על אכילת אפיקומן, ז': על מצות סיפור יציאת מצרים. ח': ואם קנו בגדים חדשים יכוונו גם עליהם.

ה. לאחר כל הברכות יישבו וישתו את היין בהסיבה על צד שמאל, ואם לא היסבו חייבים לשתות שוב בהסיבה, ללא ברכה.

- ו. לכתחילה אף הנשים צריכות לשתות בהסבה, ובדיעבד אם לא שתו הנשים בהסבה אינם צריכות לחזור ולשתות.
- ז. צורת ההסיבה היא על צד שמאל ואם היסב בצד ימין לא יצא ידי חובה, ומומלץ שייקח איזה כרית ויניחנו מצד שמאל וכך יסב. בדיעבד אם הסיב על שמאל כאשר נשען על חבירו (אחרי שהחבר שתה) יצא.
- ח. מי שמסב ונגרם לו צער גדול כגון זקן או חולה, יולדת אחרי לידה ממש, פטורים מהסיבה, אך יראו עצמם מעט כאילו מיסבים.
- ט. כמות שתית היין לכל כוס: מעיקר הדין הוא שמונים ואחד גרם, ויש מחמירים יותר 86 כמנין כוס, אך מנהגנו 81 גרם. וחולה או זקן שאינם יכולים לשתות את השיעור, ישתו רוב רביעית 45 גרם.
- י. מי שחושש שיישפך לו היין על בגדו ועל כן אינו מסב, מפסיד את המצווה של **הסבה** [והייב לחזור לשתות כי לא יוצא כך ידי חובת ארבע כוסות]. ויש לכך שני פתרונות. א: שלא ימלא את כל הכוס עד שיישפך לחוץ, אלא ישאיר מעט ריק לפני סוף הכוס, ואף זה נקרא על פי ההלכה מלא, [כאשר יישאר לו בכוס לפחות 81 גרם]. ב: ויש עוד אפשרות שאחר שגמר את הברכה ישתה מעט ללא הסבה, ואחר כך ישתה רביעית בהסבה, ואז יוכל לקיים את המצווה כהלכה.
- יא. מי ששותה את היין מעט מעט, בדיעבד יצא ידי חובה, ולכתחילה צריך לשתות רביעית בבת אחת. ואם עשה הרבה הפסק (בשיעור זמן של "עד כדי אכילת פרס" לא יצא ידי חובה אפילו בדיעבד.
- יב. גם בליל הסדר יש ענין ע"פ הקבלה למזוג ביין ג' טיפין של מים, ובזמנינו שיש חשש שביין יש הרבה מים ואם יניח בהם עוד ג' טיפות מים אולי יהיה הרוב מים, ועל כן אין צריך שיניח מים, אחר שכבר במפעל הניחו בו הרבה מים, אך אם זה יין או מיץ ענבים טהור 100 אחוז, יש ענין להניח בו ג' טיפות מים.
- יג. בברכת בורא פרי הגפן יכון לפטור את כוס שני, כי לא מברכין הגפן על כוס שני.

קודם ל"זרחין" ראוי להבהיר

ציבור שרעבים ויש חשש שיקראו את ההגדה במהירות, ראוי שיאכלו מעט איזה תבשיל מיד אחר הקידוש בכדי שלא ירוצו בהגדה שזה עיקר הסדר. אפשר לאכל ביצים קשות, או אורז בלבד, ואח"כ יברכו ברכה אחרונה [נפשות]. ואז ימשיכו בליל הסדר בנחת וברוגע, ויעשה את הסדר כהלכתו. וקודם שיאכל את הדברים האלו יאמר קודם שאוכל "זכר לקרבן חגיגה."

[כך נהג מרן הגר"ע יוסף זצ"ל]

~ זרחץ ~

- א. צריך ליטול ידים כדין אכילת דבר שטיבולו במשקה שחייב נטילה, כיון שצריך להטביל את הכרפס במי מלח, ואף ע"פ שלא אוכל כזית, מחמירים, כדי שישאלו הילדים מדוע נוטלים ידיים, ולנוהגים להטביל את הכרפס במיץ לימון, יניחו בלימון הרבה מים.
- ב. ויש להזהיר את הנוטלים שאין לברך על הנטילה הזאת. וצורת הנטילה כמו נטילת ידים לסעודה בכלי, וראוי ונכון שהנטילה תתבצע ג' פעמים על כל יד ויד.
- ג. אין לשמור את הידיים, כדי שנוכל אח"כ לטול ידים שוב לאכילת המצה עם ברכה.

~ כרפס ~

א, מנהגינו לאכול בכרפס את הירק הנקרא "סלרי".

ב, ובעל הבית יאמר לכל המסובים שבברכת בורא פרי אדמה יכוננו לפטור את המרור.

ומי שאינו אוהב את הסלרי, ובפרט מי שנגעל מזה, ואינו יכול לברך עליו בורא פרי אדמה, או מי שאין לו סלרי כשר ללא חשש חקרים, יקח דבר אחר, ויכול לקחת לכתחילה 'שומר', כמו שכתב רבינו מנוח, והרמב"ן, ואמנם מי שלא קשה לו, עדיף שיקח סלרי שכיון שע"פ הסוד ראוי לקחת דוקא את הסלרי הנקרא אפיא.³

ג, מטבילים את הכרפס במי מלח או חומץ, והרוצים להטביל במיץ לימון, יניחו בתוכו הרבה מים.

ד. יש מרבתינו שכתבו שיש לאכול כזית כרפס, ויש שחלקו עליהם וכתבו שאסור לאכול כזית, ועל כן יש להזהיר את האוכלים שאין לאכול כזית אלא מעט בלבד, וישתדל שיהיה פחות מ 18 גרם, שאם יאכל כזית יהיה חייב בברכה אחרונה, ויש בעיה לברך ברכה אחרונה באותה שעה.

ה. טעה ואכל כזית, ובירך בורא נפשות, אע"פ כן לא יברך על המרור (חסה) בורא פרי האדמה .

3. וכתב החת"ם שהוא ר"ת: אל פועל ישועות אתה. ונתנו טעם לאכילת הסלרי, כי "סלרי" בגמט' 300, רמז לשיטת ר"ע שבמצרים לקו חמישים מכות, כי כל מכה היתה של חמש מכות, ובים לקו 250 מכות, ביחד 300, ורמז לכך אוכלים את הסלרי.

הזהרה חשובה

- ו. עוד יש לעזור את הסועדים, שכאשר יברכו על הכרפס בורא פרי האדמה יש לכוון לפטור את החסה שיאכלו במרור, בלי ברכה.
- ז. יש שכתבו לאכול את הכרפס⁴ בהסיבה [אבודרהם], ואומנם רוב רבותינו כתבו שאין צריך להסב [הלקט – הכל בו תניא רבתי]. וכן עיקר להלכה שאוכלו לכתחילה ללא הסיבה.

ח.

---

⁴ נתנו רמז לאכילת כרפס דוקא, שאותיות כרפס זה "ם פרך" – אות ם גימטריא 60, פרך, לרמז שישים ריבו עבדו בפרך במצרים.

ועוד אמרו על כרפס שבפסח ישתדל לאכול כמה שפחות דברים מפוקפקים מחמין, בלל ראשון פה סגור. וגם אמרו פסח, = פה סח, בלילה הזה הפה צריך לשיח סיפור נפלאות ה'.

~ יחץ ~

- א. יהיה מונח על מגש השולחן ג' מצות שלימות חוץ משאר המצות לקהל. וכאשר מגיע ל'יחץ', חוצה את המצה האמצעית לשנים, וראוי לעשות זאת ביד ולא בסכין, וראוי אם אפשר לעשות אותה בשני צורות, החלק הגדול שיעשה בצורת אות ו', ואותו יניח לאפיקומן, והקטן בצורת אות ד'. ואותו יניח בין שני המצות השלמות. והוא ע"פ הקבלה, ואין זה חובה. אלא צריך שיהיה ב' חצאים.
- ב. ונחלקו רבותינו האם את האותיות יעשה ממש או בכונה בלבד, ועל כן לכתחילה יחתוך ממש את המצה לפי האותיות, אך אם אינו יכול, בפרט כאשר המצה קשה ולא רכה, יצא בכונה בלבד, למרות שלא יחתוך צורת האותיות.
- ג. על כן עורך הקערה ובה המצות ישתדל שלמצה האמצעית תהיה מצה הגדולה ביותר שיש לו, ואם הוא קונה מבית מאפה, יבחר אחד גדול למצה האמצעית.
- ד. אם תוך כדי ההגדה נשברה אחת המצות, יכול לקחת אותה ליחץ למצוה האמצעית. והשלם מהאמצע יעביר למקום שהיה בו השבור⁶.

⁶ ודע כי עיקר מצות אכילת מצוות בחג הם על מצוות חצויות, כזית ראשון על חצי, וגם כזית אחרון של אפיקומן הוא על חצי, כי זה עיקר הטעם של "הא לחמנא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים", לחם עוני, חצי כמו עני.

וטעם הדבר שלוקחים את המצה האמצעית, הוא, כיון שג' המצות הם כנגד אברהם יצחק ויעקב, ואמרו חז"ל [שבת פט] שלעתיד כאשר ה' יאמר לאבות עם ישראל חטאו, "אברהם ויעקב" מקבלים את הגזרה, אך יצחק אינו מסכים, ובא לה' בטענות, ובסוף אומר לה' חצי עלי וחצי עליך. וה' מקבל טענתו, ומרחם על עם ישראל. ועם ישראל אומרים כך. [ישעיהו סג טז] "כי אתה אבינו [ומתכונים ליצחק] כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו, אתה יהוה אבינו גאלנו מעולם שמך".

~ מגיד ~

א. עיקר ליל הסדר זה המגיד, ושם ישב ויפאר את ה' על כל הניסים שעשו לאבותינו, וירבה בהם כפי הבנת השומעים, ועיקר ההגדה ישקיע בענין מה שאנו זכינו להיות "עם ה'", אשר בחר בנו מכל עם, מכל הישוב בעולם כולו בחר ה' בעם ישראל שאנו נהיה עמו, וזכינו שקרא אותנו בנים, "בנים אתם לה'", וזכינו שנתן לנו את תורתו, וכל זה נעשה במצרים, כאשר גאל אותנו ממצרים, ועשה איתנו ניסים ונפלאות, וכן יסביר להם כל ענין של עשר המכות כיצד היה ובאיזה אופן, שכל עשר המכות ניתנו למצרים מידה כנגד מידה במדויק, ובזה הראה ה' את חיבתו לעם ישראל שהעניש את מי שציער אותנו במידה כנגד מידה, וישמח האיש את בני ביתו שזכינו להיות עם ה'. וירבה לספר בזה, כי זה עיקר הלילה, הלילה הזה כולו לה, 'ואם רואה שכבד עליהם לא יאריך הרבה, כי צריך שייהנו מהדברים ולא יהיה כמשא כבד.

ב. ודע כי אם יש לפניו ילדים קטנים וגדולים ולמי ישקיע בסיפור, העיקר המצווה זה על ילדים קטנים פחות מגיל מצוות.

ג. ועל כן האיש החכם יכין מראש חידושים יפים, ופרפראות, וסיפורים, ועל ידי כך ימשוך את לב השומעים וייהנו מדבריו, ולא יכביד עליהם.

ד. גם בסיפור יציאת מצרים רשאים לצאת ידי חובה מדין שומע כעונה, שראש המשפחה יקרא בקול רם ויכוון להוציא את הציבור ידי חובה, והציבור יכוונו לצאת, ולא ידברו באמצע.

ה. חייב האב לספר לבנו, והחיוב אינו דווקא לבנים ולא לבנות, אלא אף לבנות חייב לספר ולהסביר להם היטב. אומנם יש להעדיף בנים על בנות כיון שנאמר "והגדת לבנך", אומנם לדינא אף על הבנות יש חיוב הגדה. (מלבי"ם פ' ויקרא' ח).

⁵ אמרו המפרשים בדרך רמז, שלהלכה "בלע מצה יצא", אך בלע הגדה לא יצא... ועל כן יש חובה קדושה על כל המסובים לקרוא את ההגדה מילה במילה ולהשתדל להבין מה שאומרים, ואף נשים חייבות באמירת ההגדה, וישתדלו לא לדבר כלל דברים בטלים בזמן ההגדה.

- ו. אף נשים חייבות בסיפור יציאת מצרים, ועל כן גם הנשים צריכות לקרוא את ההגדה מתחילה ועל הסוף.
- ז. אף אם אין לו בביתו ילדים, ואף אם יושב לבד, עליו לשאול את כל השאלות ולספר ביציאת מצרים.
- ח. יאמר לבני ביתו שיכינו דברי תורה ויספרו בלילה הזה, כל אחד לפי חכמתו יכין, וכן אפשר שכל אחד יספר סיפורי נס ופלא שנעשה לו, השגחה פרטית וכדומה.

~ רחצה ~

- א. אף שכבר נטלנו ידיים ב'זרחין' שוב פעם נוטלים ידיים לאכילת המצות ומברכים על נטילה זו .
- ב. ישתדל לא לדבר בין הברכה על נטילת ידיים לברכת המוציא, ואם דיבר, אין זה נחשב להפסק, ואינו צריך ליטול ידיים שוב, ובוודאי אינו צריך לברך שוב על נטילת ידיים.
- ג. ראוי שבעל הבית יטול ידיו אחרון כדי שלא יהיה הפסק הרבה.

~ מוציא מצה ~

א. אכילת מצה בליל הסדר היא מצווה מהתורה, שנאמר בערב תאכלו מצות, והיא מהמצוות היחידות שבאכילה מקיים מצווה מהתורה בזמן הזה. ועל בן ראוי להזכיר לכולם שאנו באים לקיים מצווה מהתורה, של אכילת מצה בלילה, כי להלכה פסק השו"ע (ס' ס"ד) שמצות צריכות כונה, ובדיעבד אם לא אמרו או השכו לשם מצווה יצאו ידי חובה ואינם חייבים לחזור ולאכול.

אכילת המצה בליל הסדר

לכתחילה יעשה כל המאמצים שיזכה לאכול בליל הסדר מצות עבודת יד דווקא, שזה מצה שמורה, ונעשתה לשם מצת מצוה, משום שנאמר "ושמרו את המצות", ודרשו בגמ' פסחים שיעשה מצה לשם מצוה. ויש אומרים שתהיה שמורה מחמץ, ולכתחילה אנו חוששים לשני השיטות ועל כן צריך שיהיה גם שמורה מחמץ, וגם שמורה לשם מצוה אך בדיעבד אם לא מצא עבודת יד ייקח מצות מכונה שמורה.

ב. לכתחילה יש להקפיד ללעום את המצה היטב, ואח"כ יבלע, ולא יבלע את

המצה מיד, ומ"מ בדיעבד אם בלע את המצה יצא ידי חובה.

ג. חולה שקשה לו לאכול את המצה יכול להקל לתבל את המצה במים וכך יאכל את המצה.

הסדר הבציעה וכמות האכילה

ד. שיעור אכילת המצות: המברך מחזיק בידו שני מצות שלמים, ובניהם חצי מצה, ואחר שבירך ברכת המוציא שומט מידו את המצה השלמה התחתונה, ונשאר בידו מצה וחצי, ואז מברך על אכילת מצה, ויש לו לאכול לכתחילה שני כזיתות, לכתחילה

אחת מהעליונה, ואחת מהחצי, ויתן לכל המסובים גם לאכול מאלו המצות, ולכתחילה כל איש ואשה יאכלו שני כזיתות, ומי שאינו יכול לאכול שנים יאכל אחד כזית של שיעור שעל פי הדין 27 גרם, וכזית אחד שעל פי שיטת הרמב"ם 18 גרם. ואם גם זה קשה לו שיקח 36 גרם שהם שני כזיתות. ואם גם זה קשה לו יקח כזית אחד 27 גרם.

ה. מצוה רבה להודיע לכל המסובים שלא ידברו דברי חול אשר אינם קשורים לסעודה, מברכת המוציא ועד אכילת האפיקומן, כי ברכת על אכילת מצה כוללת גם את אכילת אפיקומן, ועל כן אין לדבר בין הברכה לאכילה, ובדיעבד אם דיבר לא יברך לפני אכילת האפיקומן.

ו. וישתדל לאכול את שני הכזיתות ביחד, כלומר חתיכה מזה וחתיכה מזה, ואם אינו יכול, יאכל אחד אחרי השני, אך אין חובה לבלוע את שני הכזיתות ביחד, והעושה כן מכניס עצמו לסכנה.

ז. שיעור כזית: הוא לכתחילה 27 גרם (בערך בגודל של מצת מכונה), ואין חילוק בין יבשה לרטובה. וברכה ראוי להקפיד לפחות 30 גרם, כי חלק נופל, ומתפורר, וחלק נדבק בשנים וכדו', ועל כן לכתחילה לא יצמצם. ומי שקשה לו מאוד, כגון חולה וכדו' יכול להקל בכזית של 23 גרם. וחולה שגם כזית של 23 אינו יכול לאכול, יאכל כזית של 18 גרם לפי שיטת הרמב"ם.

ח. אין לאכול את המצות בתיבול של דבר אחר כגון חומום וטחינה וכדו' אלא רק במעט מלח בלבד, כי צריך להרגיש את טעם המצה, וזה לחם עוני בלבד.

ט. זקן ומי שאינו יכול ללעוס ויש לו בעיות בשניים וכדו' יכול להקל להרטיב מעט את המצה במים, אך לא במרק, או ביין.

י. זמן האכילה, יש לאכול לכתחילה כל כזית עד ארבע דקות, ומי שקשה לו יכול להקל עד שש או שבע דקות. אבל יזהר שלא ישהה בניהם.

יא. חובת אכילת מצות בהסיבה, ואם לא היסב לא יצא וחייב לחזור ולאכול, אך לא יברך את הברכות שוב. ונשים אם לא הסבו אינם צריכות לחזור.

יב. מנהג מרן הגר"ע יוסף זצ"ל במשך למעלה מ-40 שנה היה אוכל בליל הסדר 5 כזיתות, 2 כזיתות במוציא מצה, כזית 1 בכורך, ושני כזיתות באפיקומן, וכל כזית היה 27 גרם, ובסוף ימיו שהיה חלש וחולה ואכילת מצה היתה קשה עליו מאוד, היה אוכל במוציא מצה 36 גרם שזה שני כזיתות לפי הרמב"ם, וכזית של 27 גרם בכורך, ובאפיקומן היה לוקח שוב 36 גרם כנ"ל, ומי שקשה לו ינהג כן.

יג. ומי שאינו יכול לאכול חמש כזיתות, יעשה כעיקר הדין ויאכל רק ג' כזיתות, אחד במוציא מצה, אחד בכורך, ואחד באפיקומן. ומי שגם זה קשה לו מאוד, אחד במוציא מצה, חתיכה קטנה בכורך, וכזית באפיקומן.

~ מרור ~

- א. אנו הספרדים לוקחים לאכילת מרור חסה דווקא, כדברי חז"ל חס המקום עלינו, גם במרירות. וכדברי הפוסקים שלכתחילה יחזר (יחפש) אחר חזרת, שהיא החסה.
- ב. ואחינו האשכנזים נוהגים לקחת "תמכא"⁸, כיון שלא היה מצוי אצלם גידולי חסה, וגם החסה היום לא מרה כמו פעם, ועל כן לוקחים תמכא, אומנם כיום יש גידולים מיוחדים יותר מרים לפסת, ואין זה חובה מעיקר הדין, אלא חומרא בלבד, כי מספיק שהוא מעט מר יוצאים בו ידי חובה.
- ג. יש לקנות בדווקא ירק ללא תולעים, ולא לחשוש מפני הריסוס, כי זה במציאות בדיוק הפוך, מה שגדל בגידול חופשי עושים בו יותר ריסוס כיון שחוששים שהתולעים יאכלו אותו, אך הגידול ללא

8. ונתנו סימן לדבר, "תמכא", תמיד מספרים כבוד אל, כלומר בכל מצב אדם צריך לשבח את ה' ולהודות לו, אפ' במצב קשה, כלומר אכילת התכמא, שיהיה מרה וקשה מאוד, עדין אדם צריך לספר שבחו תולעים עושים פחות ריסוס, כי זה גדל על מצעים מנותקים ובחממות ואין צריך הרבה ריסוס.

ד. כבר אמרנו כי בברכה על הכרפס פוטר את החסה, ועל כן אין לברך עליו בורא פרי אדמה. ואף אם בירך בורא נפשות על הכרפס, לא יברך שוב על המרור האדמה.
ה. לפני האכילה יש לכוון שאוכלים לשם מצוות אכילת מרור שתקנו רבותינו, ואם לא כיוון יצא. ויתבל את המרור בחרוסת, אך לא יתבל הרבה מאוד, אלא מעט כדי שירגיש טעם מרור, וצריך שיעזר של כזית שזה 27 גרם לפחות.

ו. ויברך על אכילת מרור, ויברך ראש המשפחה בקול רם ויכון להוציא את כולם ידי חובה, משום ברוב עם הדרת מלך.

ז. וזה היה במצרים שאפ' סבלו עדין היו משבחים את ה'. אומנם הספרדים נהגו לאכול חסה, להורות שהמקום ברוך הוא תמיד חם על ישראל, אותיות חסה חם ה'.

ז. המרור אינו צריך הסיבה, ויש מחמירים לאכול המרור בהסיבה. וכן כל הסדר בהסבה.

~ כורך ~

- א. בכורך ייקח כזית מרור, וכזית מצה כמובן עבודת יד, ויתבלם בחרוסת, ועכשיו אפשר להניח כמות לא מועט, מהחרוסת שהחרוסת היא זכר לטיט, אך לא הרבה מאוד, שלא יאבד לגמרי טעם מרור.
- ב. מי שאכל את הכורך ללא החרוסת, אם יכול יעשה שוב כורך עם המצה, תבוא עליו הברכה.
- ג. יש להקפיד שלא לערב עוד מיני ירקות בכורך, פטרוזליה כרפס וכו', אלא רק מרור מצה וחרוסת בלבד.
- ד. יש לעורר את הקהל כי בכורך יש לכתחילה לאוכלו בהסיבה, אמנם אם לא הסב וקשה לו לחזור ולאכול, יצא י"ח. אך המחמיר תבוא עליו ברכה..

~ שולחן עזרך ~

- א. ראוי לאכול בשר בקר דווקא בסעודה זו, משום שמחת יו"ט, אך יש להקפיד שיהיה הבשר "חלק בית יוסף", ואם קשה לו להשיג בשר חלק, לא יקח בשר כשר לחג, כי זו מצוה הבאה בעבירה, ויצא שכרו בהפסדו, ואם לא מוצא בשר חלק, או מכל מיני סיבות שאיננו יכול לאכול בשר בקר, יאכל בשר עוף, או דגים כשרים, והעיקר שיהיה שמח בקיום המצווה.
- ב. ומי שאינו נהנה מבשר בקר, ואכילה מזה גורמת לו צער. יכול לאכול בשר עוף, או דגים, מה שנהנה.
- ג. יש שנהגו לאכול בסעודה מצות, כי כל אכילת מצה בלילה זה נחשבת להמשך מצווה, שנאמר "בערב תאכלו מצות", אך יזכור שיש לפניו עוד את אכילת מצות באפיקומן. ויש מרבותינו שהיו נמנעים מריבוי אכילת מצה, יותר מהחיוב, מחשש שמא זהו חמץ, ונמצא שיצא שכרו בהפסדו.
- ד. יקפיד מאוד שלא ימלא כרסו בבשר ודגים כדי שיישאר מקום לאפיקומן, ולא יאכל את האפיקומן אכילה גסה, שאז הפסיד את המצוה, ופעמים בריבוי המצה בסעודה יפסיד את אכילת אפיקומן לתאבון.

~ צפון ~

- א. כאן מוציאים את האפיקומן אשר היה צפון, ומחלק לכולם כזית שזה 27 גרם, ולא ידקדק אלא תמיד יביא קצת יותר אם אפשר, כי אנו צריכים שיאכל 27 גרם, ואם מביא בדיוק אפשר שחלק יישאר להם בין השנים או יתפורר. ולכתחילה מהאפיקומן צריכים לאכול כולם כזית, אך אם אין זה מספיק לכולם מביא מעט מאפיקומן לכל אחד והשאר יביא ממצה אחרת.
- ב. יש מי שכתב שישתדל אדם להחמיר לאכול שני כזיתות, א': כנגד קרבן פסח, ב': כנגד מצה הנאכלת עמו. אך צריך לדעת שזה חומרא בלבד, ומי שקשה לו לאכול שני כזיתות, יכול לאכול כזית אחד 27 גרם, ויצא ידי חובה, ואם רוצה להחמיר יאכל כזית שני בשיעור של 18 גרם (כשיטת הרמב"ם), וביחד זה 45 גרם, או שיקח 18 גרם כפול 2 שזה 36 גרם.
- ג. אכילת אפיקומן חייבת להיות בהסיבה, ואף נשים חיבות בהסבה לכתחילה, ואם לא הסב ועדיין לא ברך ברכת המזון ישוב לאכול את האפיקומן. מלבד אם קשה עליו ביותר אז זה כבר אכילה גסה שפטור, ויסמוך על כזית ראשון שאכל בהסיבה. ונשים שלא עשו הסיבה פטורות מלחזור לאכול.
- ד. לכתחילה ישתדל בכל עוז להזדרז שיזהרו לאכול כולם את האפיקומן קודם הצות כדעת השו"ע, ובדיעבד אם עבר הצות יכול לסמוך על הרי"ף הרא"ש והרמב"ם שפסקו כי זמנה כל הלילה.
- ה. אין לאכול כל דבר לאחר אכילת אפיקומן, אך לשתות מותר (אם צריך), ואם הוא אחרי הצות אפשר יותר להקל בשתייה אפילו מתוקה, ובפרט אם יושב ועוסק בתורה וסיפור יציאת מצרים שיש להקל.

ו. לכתחילה מי שטעה ואכל דבר מאכל לאחר אפיקומן, יאכל שוב כזית מצה, כל זמן שלא בירך ברכת המזון, כי צריך שיהיה בפיו טעם מצה בדווקא. אך אם בירך ברכת המזון שוב אינו צריך לאכול מצה.

ז. מי שבירך על דבר מאכל לאחר אפיקומן יטעם מעט שלא תהיה ברכתו לבטלה.
ח. הזהרה חשובה:

יש להזהר מאוד מאוד שאת אכילת האפיקומן צריך לאכול על השובע, אך לא אכילה גסה, ואם אוכל את האפיקומן אכילה גסה לא יצא ידי חובה, ועל כן אם רואה שטרם הגיע זמן הצות, ימתינ מעט, ולא יאכל מיד את האפיקומן כאשר זה אכילה גסה, ורק קרוב לחצות יאכל את האפיקומן, וחכם עיניו בראשו לא יאכל הרבה בשולחן עורך, כדי שיוכל לאכול את האפיקומן בתאבון.

בא וראה מה כתב על כך מרן רבינו יוסף קארו זצוק"ל בחיבורו הבית יוסף (בס' תעוז) ועל זה נאמר "כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם, ופושעים יכשלו בהם," כי מי שאוכל את האפיקומן על השובע נאמר "צדיקים ילכו בהם, ופושעים יכשלו בהם," כי מי שאוכל את האפיקומן אכילה גסה נאמרו עליו "ופושעים יכשלו בהם." (עיי' תוס' פסחים קז:).

מרן הגר"ע יוסף זצ"ל במשך למעלה מ-40 שנה היה אוכל בליל הסדר 5 כזיתות:
2 כזיתות במוציא מצה, כזית 1 בכורך, ושני כזיתות באפיקומן, וכל כזית היה 27 גרם, ובסוף ימיו שהיה הלש וחולה ואכילת מצה היתה קשה עליו מאוד, היה אוכל במוציא מצה 36 גרם שזה שני כזיתות לפי הרמב"ם, וכזית של 27 גרם בכורך, ובאפיקומן היה לוקח שוב 36 גרם כנ"ל, ומי שקשה לו ינהג כן.

וראוי ומצוה חשובה לפרסם את דברי הרשב"ץ ביבין שמועה מאמר חמין (אות צד) וז"ל: כל זאת היגיעה שאדם יגע בעשית המצות ובוהירות מהחימוץ, הכל הוא בשביל תכלית זאת של האפיקומן, שאוכל כזית מצה באחרונה. ע"ש, למדנו מדבריו כי עיקר הלילה הזה הוא אכילת אפיקומן, ואוי לאותם אנשים שאוכלים את האפיקומן אכילה גסה, שהפסידו את עיקרו לאכול את האפיקומן אכילה גסה, שאם לא כן, לא יצא ידי חובת אכילת מצה. משמע שעיקר אכילת מצה זה אפיקומן. וכך גם משמע מדברי רבינו גרשום מאור הגולה (ס' יג) ע"ש. ועל כן חכם עיניו בראשו להזהר ולהזהיר על כך.

~ ברך ~

- א. יש לשטוף את הכוס לברכת המזון ג"פ אם הכוס אינה נקיה, אך אם היא נקיה אין חיוב על פי ההלכה, ומ"מ על פי הקבלה יש ענין לשטוף לפני כל שתיית הארבע כוסות, והמחמיר תע"ב.
- ב. צריך לכתחילה בכל ברכת המזון להחזיק הכוס ביד ימין.
- ג. יש להזכיר לקהל לא לשכוח "יעלה ויבוא", ואם שכח, אם זה בסעודת לילה חייב לתקן, ואם לא תיקן ואמר ברכת "לעד", חייב לחזור ולברך.
- ד. יש לברך בכובד ראש וברצינות רבה, ולא בהסיבה, שאין זה כבוד לפני המלך לברך בהסיבה.
- ה. בסיום ברכת המזון מברך בורא פרי הגפן ושותה בהסיבה. ואם לא הסב שותה שוב, והנשים אינן חוזרות. ולא מברך אחרי שתיית כוס שלישי ברכה אחרונה "על הגפן".
- ו. יש להזכיר לקהל שבברכת בורא פרי הגפן על כוס ג' יכוונו לפטור גם את כוס ד'.

~ הלל ~

א. ימלא את הכוס הרביעית, ויחזיקנו בידו ויאמר את ההלל, ומתחילים מהפסוק "שפוך חמתך על הגויים" וכו' ומי שקשה לו להחזיק את הכוס במשך כל ההלל עד סיום, לפחות יחזיק מ"יהללך". ויש לאומרו בשמחה על שזכינו לכל הנסים ואנו בניו של מלך מלכי המלכים. ולא יאמרו במרוצה אלא בנחת ושלווה.

ואפשר לעמוד בשעת ההלל אך יזהר שכום היין לא ישפך עליו, ובשתיית הכום צריך לשבת ולשתות בהסיבה.

ב. לאחר שגמר ההלל שותה כוס רביעית בהסיבה. ואם לא היסב, אם נשאר מעט מהיין בכום מוסיף עליו לשיעור רביעית ושותה בהסבה, ללא ברכה 19, אך אם גמר הכל מוזג שוב יין ומברך עליו ושותה בהסבה. כדעת השולחן ערוך, אך החושש מברכה לכטלה יברך בהרהור הלב בלבד

נרצה

א. העושה את הסדר כהלכתו ובשמחה יקבל ה' את מעשיו, כאשר נשתדל להדר בו כהלכה ובשמחה, ואז נרצה לפני הקב"ה סדר הפסח.

ב. ראוי לכתחילה שלא ילך לישון, אלא יקרא פרקי שירה והודיה לה, כגון, שיר השרים, ופרקי שירה ועוד, ויהלל לה' וכן יספר ביציאת מצרים עד שתחטפינו שינה.

לשנה הבאה בירושלים הבנויה!
פסח כשר ושמח לכל עם ישראל!